

Vereniging voor natuur-
en milieueducatie

De Adder

I.V.N.-afdeling

Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar

Jaargang 17 nr. 2

December 2009

IVN-Westerveld

Bestuursleden

André van Es	voorzitter
Marjan Bralten	secretaris
Ria Duiven	penningmeester
Meindert Drijfholt	
Jeannette Heun	

Secretariaatsadres:

IVN – afd. Westerveld
Marjan Bralten
06-12 335 145
bralten17@zonnet.nl
www.ivn-westerveld.nl

Werkgroepen

Braakballen
Eekhoorns
Excursies
Korte Cursus
Kraam en promotie
Snuffelclub
Weidevogels

In deze Adder:

Voorwoord	3
Bestuursmededelingen Gidsengroep Drents-Friese Wold gaat nauwer samenwerken met NP Drents-Friese Wold	4
Activiteiten	5
Natuurwerkdag, wie neemt de uitdaging aan	6
Havelterberg: het ei is gelegd	7-8
Vleermuisiglo's Diever wachten op bewoners	9-10
Het Dwingelderveld, een veranderend land- schap	11-12
Zeldzame albinomuis gevonden in Drenthe	12
Mammoeten	13-15
Canon van Westerveld	15
Hollandse Meesters terug in het landschap?	16-17
Internationale aandacht voor loopkevers Dwingelderveld	18
IVN Westerveld groene agenda	19

IVN-Westerveld

Voorwoord

Het Darwinjaar zit er al weer bijna op. Door de mooie korte cursus van Ben Prins hebben we weer kunnen leren op welke manier het leven op onze mooie planeet zich ontwikkeld heeft. Geen eenvoudig verhaal maar wel een interessante en ook boeiende theorie. In dit jaar hebben we nog 2 activiteiten te gaan onze dia-avond en de midwinterwandeling door het Drents Friese Wold.

Het bestuur is met de komst van Rien Cardol goed op sterkte, het is een hele luxe om met 6 personen om de bestuurstafel te zitten om de vereniging in goede banen te leiden. Met zo'n sterk bestuur in omvang en kwaliteit is het niet moeilijk voor mij om een stapje terug te doen en in het komende jaar als gewoon bestuurslid mee te gaan draaien. Het bestuur maakt zich enige zorgen over ons vergrijzend en vooral trouwe ledenbestand. We willen toch op zoek naar nieuwe actieve leden: jong-en-oud. Om meer mensen te bereiken willen we in 2010 een folder over onze vereniging uitbrengen met daarin al onze activiteiten in het nieuwe jaar. En misschien...moeten we ook weer eens voorzichtig gaan denken aan een gidsencursus.

Het Toeristisch Informatie Punt in Diever wordt beheerd door Staatsbosbeheer en gaat onze gidsengroep Noord-West Westerveld onderdak bieden. Ook kunnen we als IVN gratis gebruik gaan maken van de ruimte voor het geven van lezingen of het houden van vergaderingen. Een mooi gebaar waar we als vereniging blij mee zijn en ons voordeel mee moeten doen.

Zo eindigen we dit jaar vol goede moed, de financiële crisis heeft onze vereniging niet in de problemen gebracht. Ik wens iedereen vanaf deze plaats, namens het gehele bestuur prettige feestdagen en een goede jaarwisseling,

André van Es

Voorzitter IVN-Westerveld

Bestuursmededelingen

Het IVN District-Drenthe

In de laatste nieuwsbrief was al een verslag te lezen over de districtsdag. Eén direct gevolg van de gehouden districtsvergadering was de oprichting van een commissie die de toekomst van het district gaat onderzoeken.

Het functioneren van het district is een moeizame zaak. Tijdens de districtsledenvergadering werd al duidelijk dat doorgaan op de huidige weg weinig zinvol is. Ondanks inspanningen van het districtsbestuur is het met de huidige onderbezetting onmogelijk goed te functioneren. Het is moeilijk kandidaten voor het bestuur te vinden en de vraag werd gesteld of alle inspanningen wel zinvol zijn.

Uit een inventarisatie van de taken van het bestuur bleek overduidelijk dat de rol die het district zou moeten spelen als zinvol worden beschouwd door de afdelingen. Het is dus belangrijk om een manier te vinden waarop de afdelingen toch de ondersteuning kunnen krijgen. Eén mogelijk is de taken en functie van een districtsbestuur op een andere wijze worden in te vullen. Een commissie bestaande uit Jan Nijman (voorzitter van het district), Marit Stokkentreef (IVN vrijwilligerscoördinator), Jan Boland (IVN Zuidlaren) en André van Es (IVN Westerveld). De commissie komt begin 2010 met een advies.

Nieuwe folder IVN-Westerveld

Het bestuur heeft zich de laatste vergadering afgevraagd op welke manier we onze activiteiten wat beter over het voetlicht kunnen krijgen. We zien bij een aantal van onze excursies en cursussen een vaste groep deelnemers en weinig nieuwe gezichten.

Om onze vereniging wat meer zichtbaarheid te geven is het bestuur van plan om een folder uit te brengen waarin al onze activiteiten van 2010 staan aangegeven. Dit betekent voor een aantal werkgroepen dat men wat verder vooruit moet kijken dan gewoonlijk.

Tevens zal in de folder kort worden uitgelegd wat IVN-Westerveld doet en hoe en waar we voor staan. Het resultaat zal een samenvoeging van onze oude verenigingsfolder en het programma voor 2010 zijn. Einde van het jaar evalueren we deze nieuwe aanpak. Als je activiteiten hebt die in de folder moeten komen, laat het ons weten!

Gidsengroep Drents-Friese Wold gaat nauwer samenwerken met het NP Drents Friese Wold

Gidsengroep Drents-Friese Wold (DFW) verzorgde sinds enkele jaren al zelfstandig excursie (onder de vlag van IVN-Westerveld) in de natuurgebieden rond Diever. Helaas liep het aantal deelnemers de laatste jaren sterk terug. De ervaring is dat activiteiten onder de vlag van het Nationaal Park (NP) wel veel deelnemers opleveren. Het NP DFW is bezig om het infocentrum in Diever (Poort Diever) op de kaart te zetten. Vanuit het infocentrum worden excursies en kinderactiviteiten georganiseerd. Ook wordt een familiepad voor minder-validen ontwikkeld. De gidsengroep kwam tot de conclusie, dat intensieve samenwerking met het infocentrum meer rendement zal opleveren. Wij hebben het voorbeeld gevolgd van onze collega's van IVN-Ooststellingwerf, die heel intensief samenwerken met het Bezoekerscentrum (BC) Terwisscha. Age Kamstra en ondergetekende hebben 18 november j.l. een zeer constructief en vruchtbaar overleg gehad met Jantsje Bijmolt (beheerder van het BC Terwisscha en tevens van het Infocentrum Diever) en Monique Pas (projectmedewerker IVN-consulentschap communicatie en educatie DFW). Als resultaat van dit overleg gaan de gidsen nu voor het NP DFW excursies verzorgen. Het NP DFW stelt een gevarieerd jaarprogramma samen. De gidsen kunnen aangeven welke excursie of andere activiteit zij willen begeleiden. Ook kan de gids gevraagd worden voor excursies op aanvraag of begeleiding van schoolactiviteiten.

Jantsje Bijmolt en Monique Pas zijn heel blij met deze

samenwerking. Jantsje: "Voorop staat de natuureducatie. Het gaat erom dat gidsen uit hun hart het belang van de natuurontwikkeling en -beheer uitdragen. Niet het uitdragen van organisaties staat voorop". De gidsengroep DFW kan zich volledig vinden in deze uitspraak en kijkt uit naar veel mooie natuurervaringen.

Margreet van der Valk

Activiteiten

Digi Dia avond in Over Entinghe

Donderdagavond 10 december om 20.00 uur is onze jaarlijkse 'dia-avond'. Iedereen krijgt weer de kans om de mooiste plaatjes van het afgelopen jaar te delen. Ook zal het mogelijk zijn om (korte) films vanaf DVD te vertonen.

Als opwarmer zal Rob Millenaar een half uur lang zijn foto's van het Dwingelderveld laten zien. Rob werkt bij ASTRON, fietst en wandelt dagelijks met zijn camera door dit gebied. Hij maakt bijna dagelijks foto's en heeft op zijn Flickr site een international schare fans die vaak met verwondering kijken naar de natuur die voor ons zo dichtbij is. Zijn foto's laten je met andere ogen kijken naar natuur die we allemaal al kennen.

Wat: Digi Dia avond

Waar: Over Entinghe

Wanneer: 10 december om 20.00

Midwinterwandeling 29 december 2009

Er is weer een wandeling uitgezet van ongeveer 20 km. Een wandeling om te genieten van de natuur. Een stevige tred en wat wetenswaardigheden vertelt door de gids(en).

Waarschijnlijk gaan we door bossen en heide van de Maatschappij van Weldadigheid, Het Drents Landschap en Staatsbosbeheer.

We starten om 10.00 uur bij de

schaapskooi aan de Huenderweg te Doldersum, we komen daar om ongeveer 16.00 uur weer terug.

We gaan zuidwestwaarts en zullen rond 12.30 / 13.00 uur gaan pauzeren bij een horecabedrijf.

De kosten bedragen € 5,00 waarin begrepen een consumptie.

Gaarne opgeven op bmb2001@wxs.nl of 0521 380830

Wat: Midwinterwandeling

Wanneer: 29 december

Waar: Schaapskooi Huenderweg

Natuurwerkdag

Nieuwjaarswandeling door Havelte Oost

Het nieuwe jaar beginnen we met een wandeling door Havelte Oost. Het afgelopen jaar is er veel te doen geweest over dit gebied. De provincie heeft samen met de natuurbeheerders een beheer- en inrichtingsplan opgesteld in het kader van Natura 2000 om de biodiversiteit te behouden en te herstellen. De gemeente heeft plannen voor een toegangspoort die in 2010 zullen worden uitgevoerd.

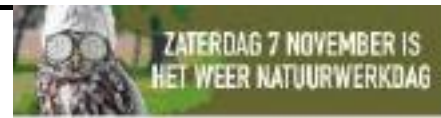
Voor ons is het belangrijkste dat de natuur rondom de hunebedden mooi en veelzijdig is. Weliswaar zullen we de nachtzwaluw en de tapuit hier in januari niet aantreffen maar onder de deskundige en bezielende leiding van Fred van Vemden zullen we zeker een goed beeld krijgen van de rijkdom van dit gebied.

Het bestuur nodigt iedereen uit om hierbij te zijn. We vertrekken op 10 januari om 13.30 uur en verzamelen voor Faken.

Na afloop zullen we bij Faken iedereen een kop warme drank met wat lekkers erbij aanbieden, Het bestuur hoopt op de gebruikelijke goed opkomst!

Wat: Nieuwjaarswandeling

Natuurwerkdag, wie neemt de uitdaging aan

Heb je het idee dat het Nederlandse landschap er mooier uitziet? Nou, dat kan kloppen. Zaterdag 7 november organiseerde Landschapsbeheer Nederland de Natuurwerkdag. Op meer dan 340 locaties werkten ruim 10.000 mensen, jong en oud, in het landschap. En dat allemaal voor de grote opknapbeurt van het Nederlandse landschap.

De Natuurwerkdag wordt georganiseerd door Landschapsbeheer Nederland in samenwerking met Natuurmo-

numenten, Staatsbosbeheer en Scouting Nederland en wordt ondersteund door IVN vereniging voor natuur- en milieueducatie, Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN), ANWB, KNNV vereniging voor veldbiologie en Vobula en wordt mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij en Greenchoice

Sinds 2003 werkt onze afdeling mee aan de landelijke Natuurwerkdag.

Wij werken vanaf het begin samen met Staatsbosbeheer en bijna vanaf het begin met de lokale scouting De Schultegroep en later met de Van Swietengroep en de Biezenhutters (Oosterwolde).

Landschapsbeheer Drenthe zorgt voor coördinatie, de site en het gereedschap.

Je kunt in Westerveld spreken van echte kindlocaties. In 2009 zijn op de Natuurwerkdag Westerveld op de locaties

Hoekenbrink Bosweg Diever 61 deelnemers geweest, waarvan slechts 15 volwassenen en in het

Vledderveld Vledder waren 16 deelnemers, waaronder 10 kinderen.

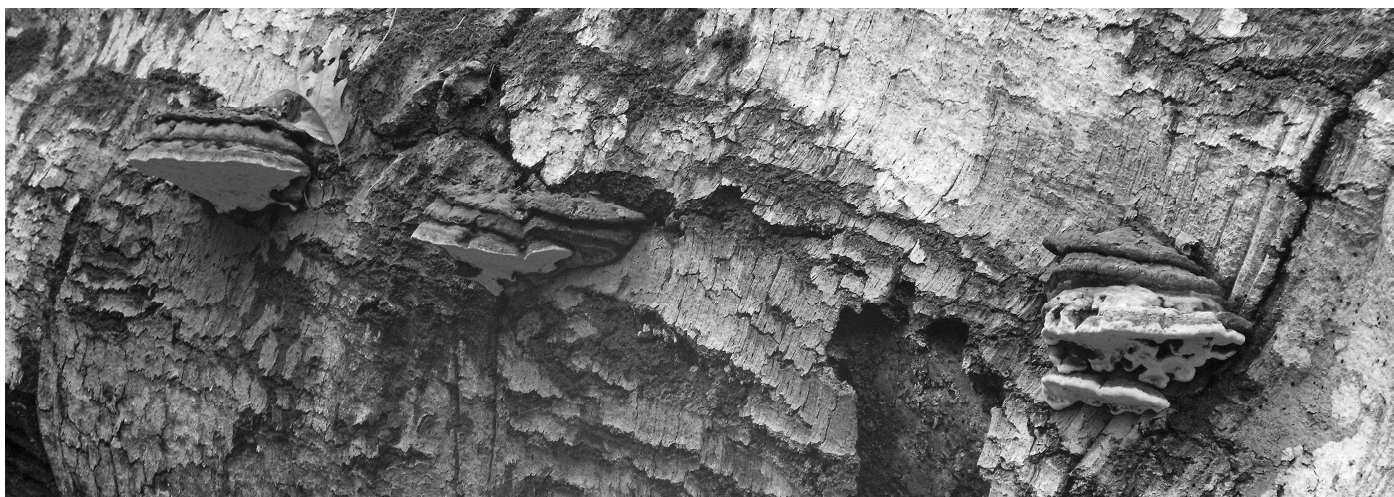
Het is een redelijk eenvoudige organisatie, je moet alert zijn, afspraken maken en in samenwerking met Staatsbosbeheer voor enige publiciteit zorg dragen.

Helma Meijer en ik willen de organisatie overdragen aan een nieuw team van twee of meer IVNers.

Draaiboek en inwerkperiode zijn beschikbaar.

Misschien dat er nu kansen zijn om de organisatie te verbeteren of uit te breiden met iets meer educatie.

Of .. in elk geval heeft het nieuwe team veel mogelijkheden met de samenwerkende partijen.

Havelterberg: het ei is gelegd

Tapuit

Tijdens een lange zitting van de gemeenteraad is het plan voor de toegangspoort Havelterberg goedgekeurd, de stemverhouding was 9 voor en 7 tegen. Daarmee is na een lang, moeizaam proces eindelijk een ei gelegd over de verdere ontwikkeling van het gebied rondom de Vlindertuin. De tegenstemmers lieten zich vooral leiden door de relatief grote investering die het plan vraagt, de natuur die het gebied zo bijzonder maakt speelde in de gehele discussie nauwelijks een rol.

Het voornaamste doel van het plan is om het gebied aantrekkelijker te maken voor toerist en recreant, men hoopt op aantallen van bijna 500.000 bezoekers per jaar. Het plan zou ook katalyserend moeten werken voor de omgeving van Havelte en zelfs de komst van een nieuw luxe hotel lijkt niet uitgesloten. Belangrijk is ook de verplaatsing van de schaapskooi van Uffelte naar Havelte, iets dat vooral bij de inwoners van Uffelte nog erg gevoelig ligt.

Groen Westerveld heeft in de voorbereidende periode op verschillende platforms geprobeerd om de belangen van de natuur te verdedigen en het belang van het cultuurlandschap rondom de Havelterberg te onderstrepen. Dat is in een aantal opzichten zeker gelukt, de huidige plannen laten een aparte wandelroute rondom de Hunebedden zien. Iets dat nooit in de plannen heeft gezeten, ook worden de activiteiten op de zogenaamde brink redelijk ver van het Natura 2000 gebied gehouden. Het karakter

van de georganiseerde evenementen zou in overeenstemming zijn met de essentie van het gebied. Toch is er vanuit Groen Westerveld een behoorlijk verlanglijstje om de natuur te ontzien en het zal er uiteindelijk om gaan hoe het daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Dit hebben we duidelijk gemaakt door een brief aan de gemeenteraad te sturen en door in te spreken op de raadsvergadering waar het besluit is genomen.

Het is daarom te vroeg om te zeggen dat onze betrokkenheid erop zit, juist in de komende periode breekt een cruciale fase aan waarbij onze invloed maximaal aan moeten wenden om te zorgen dat de prachtige natuur wordt ontzien. Want de verwachte groei naar 500.000 bezoekers zal een grote druk op het gebied leggen. De vraag of met deze groei voldaan kan worden aan de kern van de Natura 2000 wetgeving herstel en behoud van biodiversiteit is zeker nog niet bevestigend beantwoordt.

De beslissing om met het plan te beginnen is dan ook zeker niet het einde van onze inspraak en invloed op de plannen maar juist het begin. We zullen zeer alert moeten zijn en blijven om te voorkomen dat de natuur nog verder achteruit gaat.

Hieronder de letterlijke tekst zoals uitgesproken in de gemeenteraad:

Geachte voorzitter,

Westerveld barst van de natuur. We hebben twee nationale parken het Dwingelderveld en Het Drents Friese Wold, en daarnaast nog vele prachtige en unieke plekken waaronder Havelte Oost. Wanneer je in Westerveld woont besef je vaak niet hoe bijzonder de natuur in deze gemeente is, maar in de auto of trein naar het westen of zuiden wordt het al snel duidelijk hoe rijk we hier zijn. 'onze' natuur heeft dan ook niet alleen een lokale functie, of een nationale (de Parken) maar zelfs een Europese. Veel van de natuur

in Westerveld is aangewezen als Natura 2000 gebied waaronder ook Havelte Oost (of het Holtingerveld zoals je tegenwoordig overal leest).

Natura 2000 is er om de biodiversiteit te behouden en te herstellen. Dat is niet zonder reden, de biodiversiteit moet immers beschermd om deze planeet leefbaar te houden. Gisteren nog hoorden we minister Cramer zeggen "de biodiversiteit holt achteruit", reden genoeg om ook op gemeentelijk niveau dit belang zwaar mee te wegen. Helaas

is 'beschermen van biodiversiteit' een abstract begrip en kunnen we ons bij nieuwe banen en groei van de recreatiesector gemakkelijker een voorstelling maken.

Daarom zal ik proberen het inzichtelijk te maken. Op onze heide in Havelte Oost broeden nog de zeldzame nachtzwaluw, houtsnip, grauwe klauwier en roodborsttapuit. De veldleuwerik neemt onrustbarend af in aantal, terwijl korhoen, zomertortel, paapje, boomvalk en ook onze laatste tapuit zijn verdwenen. Dat zijn de feiten volgens Fred van Vemden, ook hier in Westerveld. En dan hebben we het nog niet over de bedreigde plantensoorten, zoogdieren, amfibieën en reptielen. Veel soorten in dit mooie gebied staan onder druk. Maar wanneer we de schouders eronder zetten kan het tij gekeerd, komt de tapuit en de boomvalk wellicht weer terug. De beheerplannen om dit te bereiken zijn al in voorbereiding.

Met deze zorg in het achterhoofd heeft Groen Westerveld, een unieke samenwerking van IVN, Vogelwacht Uffelte, Natuurwerkgroep Diever en MilieuDefensie naar de plannen voor Havelterberg 2009 gekeken en u daarover een brief gestuurd. Als Groen Westerveld zijn we blij met de aandacht voor dit gebied. We zetten daarom onze hakken nog niet in het zand want we hebben er begrip voor dat er met de mooie natuur in Westerveld ook geld verdiend moet worden en dat mag .. mits dat op

duurzame wijze gebeurt en bijdraagt aan behoud en herstel van diezelfde natuur. De plannen die voor u liggen kennen voor ons nogal een aantal zorgpunten. De toename van bezoekers kan nooit ten goede komen aan de rust in het gebied, meer bezoekers betekent meer verstoring ook in de gebieden die rustig dienen te blijven. Er is dus aandacht nodig voor de wijze waarop vanuit de Brink de bezoekers het Natura 2000 gebied ingeleid worden.

Verder verwachten we een parkeerprobleem rondom Faken waardoor er vaker op illegale wijze in het natuurgebied geparkeerd zal worden. Ook vinden wij dat op geen enkele wijze gemotoriseerd verkeer het gebied meer in moet kunnen. Dat kan alleen door goede afsluiting en handhaving.

Voor ons is het ook van groot belang dat de afsluiting van de Hunenbedweg een voorwaarde wordt voor het realiseren van dit plan. Deze afsluiting zal de rust en de stilte in het gebied goed doen en is naar onze mening essentieel voor herstel van de natuur.

Ook de geplande evenementen baren ons zorgen. Gelukkig vermeld het plan al dat ze in overeenstemming dienen te zijn met de essentie van het gebied. Daaruit spreekt al enige voorzichtigheid. Toch zien wij graag een aantal concrete maatregelen om er voor te zorgen dat de evenementen daadwerkelijk de natuur niet verstoren.

Boomvalk

Tot slot vragen we om de poort ook daadwerkelijk een poort te laten zijn voor alle bezoekers. Aparte instap en overstapplaatsen voor paardenliefhebbers en ATB-ers zal leiden tot versnippering. Niet alleen zullen deze parkeerplaatsen ook voor gewone recreanten toegang bieden tot het gebied, het betekent ook meer verstoring vanuit meerdere punten.

Ik ga hier niet nogmaals alle concrete maatregelen die wij vragen aan u voorleggen, onze brief is duidelijk genoeg. Wel doe ik op de gemeenteraad een klemmend beroep om verantwoordelijkheid te nemen ook voor de natuur. Want het zijn de prachtige heide, bossen, vennetjes en hun bewoners die het kapitaal vormen van Westerveld waar we nog lang van willen genieten en waar ook de bezoekers voor komen. Het is die natuur die beschermd moet worden, dat kan zonder de plannen die nu voor u liggen onmogelijk te maken. Groen Westerveld verzoekt u daarom de door ons voorgestelde maatregelen te implementeren.

Holtinger schaapskudde

Vleermuisiglo's Diever wachten op bewoners

Opening vleermuisiglo's in Diever.

Uniek bouwwerk.

Op 13 oktober 2009 sloot burgemeester Slagman-Bootsma het toegangsluik van de vleermuisiglo's in Diever die daarmee officieel het domein van de vleermuizen werden. Voortaan gaat de deur slechts een enkele keer per jaar open om te kijken hoe het met de bewoners is gesteld. De realisatie van de drie onderling verbonden iglo's vroeg veel kennis en vakmanschap. Het resultaat mag er zijn. Een uniek bouwwerk in de tuin voor het gemeentehuis van Westerveld.

Vrijwilligersproject.

Aan dit bouwproject hebben een aantal vrijwilligers samen met de gemeente hard gewerkt. Zij staken er samen 1100 manuren in en verwerkten daarbij 21000 stenen.

De gemeente Westerveld leverde de materialen en betaalde de organisatiekosten.

Landschapsbeheer Drenthe, in de persoon van Pieter Posthumus coördineerde de inzet van de deelnemende vrijwilligers bij de aanleg. De uitvoering was in handen van vrijwilligers van Landschapsbeheer Drenthe, vrijwillige ervaren metselaars, de Vleermuizenwerkgroep Drenthe (VLED) en leraar Arjen Dekker en leerlingen van praktijkschool De Meander, die verbonden is met RSG Wolfsbos te Hogeveen. Ook leerlingen van de Roosjenschool droegen hun steentje bij.

Het ontwerp is van Jan Mager, die al jaren actief is in de VLED. Naast inventarisaties vangt hij zieke vleermuizen op. Daarnaast geeft hij adviezen over het bouwen van vleermuis-onderkomens die geschikt zijn als winterverblijfplaats.

In de bouwperiode, tijdens de fietsvierdaagse, bezochten de commissaris van koningin in Drenthe Jacques Tichelaar, staatssecretaris Tineke Huizinga en gedeputeerde Janny Vlietstra het project. Samen metselden ze een steen in een van de iglo's.

De bouwwijze.

Jan Mager leidde de vorm af van de ijskelders die in vroegere tijden op landgoederen en borgen in bedrijf waren. Deze ijskelders waren ondergrondse onderkomens waarin etenswaren in de zomer met behulp van 's winters verzamelde ijsblokken koel werden gehouden. Toen al huisden er vleermuizen in die kelders. Dat is nu nog het geval in de buiten gebruik zijnde kelders die nog niet afgebroken zijn. Dergelijke iglo's zijn bijzonder geschikt als overwinteringsplaats voor vleermuizen, want er heerst een temperatuur van 5 tot 7 graden en een luchtvochtigheidspercentage van ruim 90%.

De vleermuiseniglo's in Diever bouwen voort op dit beproefde concept. Eertijds werden de iglo's over een bult zand heen gebouwd en na uitharden van het metselwerk werd de iglo leeg gegraven en het zand er boven op gegooid. In Diever werkte men met ondersteunende mallen, contourschotten genoemd, gemaakt door de Meander. Op deze wijze zijn in ons land nog niet eerder vleermuiseniglo's gebouwd.

De iglo's zijn halfronde bollen met een middellijn van 5 meter, die 1,40 meter diep in de grond zijn ingegraven. Ze zijn afgedekt met een zandlaag van ca. 60 cm dikte. De drie kelders hebben daarmee samen een inhoud gekregen van 100 m³, ruim boven de minimaal noodzakelijk geachte 30 m³. Binnen in elke iglo staat een ondersteunende kolom waarin kalkzandsteen is verwerkt. Dit materiaal heeft een goed regulerend effect op het binnenklimaat. Elders bleek dat daarvoor de kans op succesvolle bewoning toeneemt.

Hulp nodig.

De vleermuis heeft het moeilijk heeft in Drenthe, omdat deze nuttige dieren steeds minder gemakkelijk een geschikte plaats vinden om te overwinteren. Vleermuizen verblijven graag in de omgeving van oude huizen, grotten en bunkers. Echter huizen worden beter geïsoleerd, daken ontoegankelijk en ook oude bunkers verdwijnen.

Met deze nieuwe iglo's krijgt de vleermuis een steuntje in de rug.

Het kan overigens nog jaren duren voor de vleermuizen het nieuwe onderkomen hebben ontdekt en ten volle benut. Geduld is nodig. Ingebruikname is een proces dat tijd nodig heeft, zo is de ervaring.

Nuttige dieren

Vleermuizen zijn nodig want door de opwarming van de aarde en het veranderende klimaat komen er steeds meer insecten. Die hebben naast vogels een andere natuurlijke vijand nodig. De vleermuis -het enige vliegende zoogdier- is er daar een van. Jan Mager vertelt dat een dwergvleermuis per nacht tussen de 1000 en 4000 muggen vangt. Dat is bijna een miljoen per jaar.

Succes.

Dat menselijke hulp succesvol kan zijn wordt in Hooghalen bewezen.

In de voormalige aardappelkelder op Kamp Westerbork zit een kolonie van zo'n 800 baardvleermuizen. Volgens Staatsbosbeheer is dit de grootste overwinteringsplaats van deze vleermuis in Nederland. Eind jaren tachtig zaten er zo'n twintig. Nadat de vleermuiswerkgroep Drenthe en Staatsbosbeheer de kelder meer geschikt hebben gemaakt voor het diertje, is hun aantal enorm toegenomen. De omstandigheden in de kelder zijn ideaal; het is er groot, vochtig, donker en rustig. De kelder is niet voor publiek geopend.

Positieve bijdrage

In Nederland komen 19 soorten vleermuizen voor, waarvan de meeste soorten in Limburg te

vinden zijn. In Drenthe zijn tien verschillende soorten, die steeds moeilijker een geschikte

verblijfplaats kunnen vinden. Met het bieden van onderdak aan de vleermuizen wordt er op termijn een positieve bijdrage aan het natuurlijk evenwicht verwacht.

Aanvullende informatie en bronnen:

Veelal gevonden met de trefwoorden "iglo" en "vleermuis"

- Filmpje op YouTube

*<http://video.filestube.com/video,e64b4bfee2268a7103ea.html>
met leerlingen van de Meander aan het woord en aan het
werk, gemaakt door RTV Drenthe*

RadioInterview door RTV Drenthe

*[http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/nieuws-
detail?newsId=35503](http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/nieuws-detail?newsId=35503)*

<http://www.gemeentewesterveld.nl>

<http://www.landschapsbeheerdrenthe.nl/>

Artikel Dagblad van het Noorden van 14 okt 2009

Het Dwingelderveld, een veranderend heidelandschap!

Het Dwingelderveld spreekt mensen al heel lang tot de verbeelding. De uitgestrekte natte heidevelden, vennen en veentjes, beken kringelend door het landschap, zandverstuivingen, bos en struweel. De dorpen Ruinen, Dwingeloo, Spier en Pesse omgeven door akkers met bloeiende akkerkruiden en verbonden door zand- of keienwegen. De herder dwalend met zijn kudde over de hei. Een landschap voor de eeuwigheid.

Maar dat bleek schijn. De mens zag kans het landschap in korte tijd ingrijpend te veranderen. Beken werden rechtgetrokken, zandverstuivingen beteugeld, heidevelden ontwaterd en omgevormd tot landbouwgrond of bos. De dorpen groeiden, het wegnnet werd uitgebreid en verhard en de herder verdween.

Natuur liefhebbers

Gelukkig waren er ook mensen die het landschap wel op waarde wisten te schatten. In *De Levende Natuur* van 1924 werd al beschreven hoe mooi het in de omgeving van Dwingeloo en Ruinen nog was. Jac. P. Thijssen, Beijerinck en veldwachter Dolfing waren toegewijde natuurliefhebbers die zich inzetten voor de aankoop van een overgebleven stuk nat heideveld. Het was de aanzet voor behoud van het heidegebied.

Natte heide is internationaal van belang. Het komt alleen voor in een bepaalde strook langs de kust. De aanwezigheid van het laatste restant natte heide heeft er mede toe geleid dat het Dwingelderveld in 1991 nationaal park werd. De twintig nationale parken vormen een doorsnee van de Nederlandse natuur. Ze liggen vooral in de ecologische hoofdstructuur en vormen de schakels in de natuur. Behoud en ontwikkeling van natuurwaarden zijn naast recreatie, voorlichting en onderzoek de doelen van elk nationaal park.

Grote projecten

Beheerders, waterschap, gemeenten en provincie stuiten bij het herstel van het Dwingelderveld op lastige punten. Som-

mige maatregelen zijn nodig om specifieke vormen van natuur te behouden of weer te ontwikkelen, maar worden door de omgeving niet altijd begrepen en gewaardeerd. Dat geldt ook voor onderdelen van het project Noordenveld. Vorig jaar was het eindelijk zo ver dat deze landbouwenclave van circa 200 hectare in het hart van het Dwingelderveld kon worden aangekocht. Eindelijk kan dit jonge ontginningslandschap worden teruggegeven aan het natte heidegebied. Ook een stuk van het Kloosterveld bij Anholt valt onder het project.

Wat gaat er gebeuren?

Het voornaamste doel is om het landbouwgebied weer om te vormen naar natte heide. Hiervoor wordt de ontwatering via sloten stopgezet. Leiding 20, die dwars door het natte heidegebied ligt, en de leislout worden gedempt. De met voedingsstoffen verrijkte bovengrond wordt nauwkeurig afgegraven. Daarbij volgen we de grondlagen zodat het oorspronkelijke reliëf weer zichtbaarder wordt en natte laagten kunnen terugkomen. De voedselarme bodem waar heide en andere planten en dieren zich kunnen vestigen komt terug. Vanuit een kale uitgangssituatie ontstaat er weer een aaneengesloten heidegebied dat recht doet aan de redenen waarom het gebied nationaal park is geworden.

Maar er verandert meer. De wegenstructuur wordt deels aangepast aan de situatie rond 1900. De asfaltweg maakt plaats voor een zandweg. Er komt een verhard fietspad met over de lagere natte delen een vlonder. Gemotoriseerd verkeer wordt geweerd al is er wel een compromis gesloten met ontheffingen voor recreatief autogebruik van de zandweg. Kinderen kunnen een ontheffing krijgen om met de brommer van en naar school te gaan.

Natuur en recreanten de winnaars

Al met al een hele verandering waar de natuur en rustzoekende recreanten van zullen profiteren. Hopelijk zullen de mensen die nu bezwaren hebben later ook zien dat het Dwingelderveld weer iets heeft teruggekregen van nog maar 70 jaar geleden. Er zal weer een voedselarm en nat gebied

ontstaan waar slenken en laagten langer regenwater zullen vasthouden. Waar planten als dopheide, veenpluis, veenmossen, moeraswolfsklauw en klokjesgentiaan kunnen terugkomen.

Voor bepaalde soorten vogels, libellen en loopkevers zal weer een nieuw leefgebied ontstaan.

Jac. P. Thijsse, Bijerinck en Dolfing

moesten eens weten hoe hun natte heide in de loop der jaren is veranderd en hoe men zich nu inzet om iets van het oude landschap te herstellen.

Zeldzame albino muis gevonden in Drenthe

Bij Emmen is een albino Rosse Woelmuis gevonden. Dit is een zeer zeldzame vondst.

In het kader van de Zoogdieratlas.nl Drenthe is bij Emmen onderzoek gedaan naar het voorkomen van bepaalde muizensoorten. De onderzoekers waren blij verrast met de zeldzame vondst. Ger Snaak: "Een rosse woelmuis is geen zeldzame muizensoort, maar een albino heb ik in al die jaren dat ik bezig ben met muizenonderzoek nog nooit gezien". Rosse woelmuizen worden bijna in heel Nederland aangetroffen, maar vooral in parklandschappen, dus gebieden met struiken, bosjes en houtwallen en dus ook in tuinen.

Inloopvallen

Met inloopvallen worden muizen levend gevangen. De vallen worden gevuld met

Albino rosse woelmuis op de hand van een van de onderzoekers Dirk Marissen (foto: Daan Rijkers)

hooi om het dier 's nachts warm te houden en voedsel dient als lokmiddel en om de tijd goed door te komen. Als het diertje over een draadje loopt valt een klepje achter hem dicht en zit de muis gevangen. De vallen zijn zo groot dat er voldoende bewegingsruimte is. Om de paar uren worden de vallen gecontroleerd om te zien of er een muis gevangen. Bij deze controles wordt een gevangen muis op soortnaam gebracht en weer vrijgelaten. Deze waarnemingen dragen bij aan een beter beeld van de verspreiding van muizen.

Muizenonderzoek

Naast onderzoek met inloopvallen zijn braakballen van kerkuilen ook een goed middel om meer te weten te komen

over het voorkomen van muizen. Daarnaast is de huiskat een goede hulp. Afgelopen zomer werden kattenbezitters opgeroepen om, de door hun kat thuisgebrachte, muizen te fotograferen en op te sturen naar mensen van Zoogdieratlas Drenthe. Inmiddels zijn er al meer dan honderd verschillende opnamen van muizen binnengekomen. Mensen kunnen nog steeds foto's sturen naar s.vos@lbdrenthe.nl.

Zoogdieratlas.nl/Drenthe

De Zoogdieratlas van Drenthe is een samenwerkingsproject van Provincie Drenthe, Het Drentse landschap, Landschapsbeheer Drenthe, Vleermuiswerkgroep, Waterschap Hunze en Aa's en initiatiefnemer de Zoogdierverseniging. Dit is onderdeel van een landelijk project Zoogdieratlas.nl van de Zoogdierverseniging. Meer over de Zoogdieratlas Drenthe is te vinden op www.zoogdieratlas.nl.

(Persbericht Zoogdieratlas Drenthe)

Mammoeten

Aanleiding

Op de zolder van het Archeologisch Museum West-Drenthe in Diever, het Schultehuis, is al geruime tijd een expositie ingericht over de mammoet. Er zijn skeletdelen, kiezen en delen van slagstanden te zien, evenals een complete mammoetbaby. Verder draait er een indrukwekkende animatiefilm over het leven van de mammoet. Met veel getrompetter draven ze over het doek en wordt het denkbeeldige levensverhaal verteld van een mammoetstier. In de museumwinkel zijn fossiele kiezen te koop, alsmede fossiele botten van wissel. De mammoet mag dan wel zijn uitgestorven, het is een intrigerend dier dat veel mensen aan spreekt. Dat is de aanleiding geweest om meer achtergrondinformatie te zoeken.

Verschillende soorten

Er hebben verschillende soorten mammoeten bestaan. Doordat ze verschillende leefwijzen hadden konden ze naast elkaar bestaan. De wolharige mammoet is van deze soorten waarschijnlijk de bekendste. Hij leefde ongeveer vanaf 600.000 jaar geleden, in het Pleistoceen. Het dier had een dikke vacht, waarvan de haren soms tot aan de grond reikten. De oren waren klein (30 centimeter) en ook bedekt met haren ter bescherming tegen de kou. Van

de andere mammoetsoorten was alleen de steppenmammoet dik behaard, de andere soorten leefden in veel warmere gebieden en waren dan ook vrijwel onbehaard, net als de huidige olifanten. Het lijkt er ook op dat de wolharige mammoet een kortere levensduur had, ze werden hooguit 35 jaar. De huidige olifant haalt makkelijk 50 jaar.

*De slagstanden van
Mammoetstieren konden wel
vier meter lang worden*

Groot

Vaak wordt gedacht dat mammoeten immens groot waren, en 'mammoet' is in onze taal een aanduiding voor 'gigantisch' geworden, bijvoorbeeld in 'mammoettanker' of 'mammoetwet'. Dit geldt zeker voor de grootste soorten, de keizersmammoet en de Amerikaanse mammoet van Noord-Amerika, maar de andere mammoeten waren niet groter dan de hedendaagse Aziatische olifant. Wel hadden ze gigantische slagstanden; bij stieren konden die

wel 4 meter lang zijn.

Evolutie

Volgens de nieuwste inzichten hebben de mammoet en de Aziatische olifant een gemeenschappelijke voorouder. De splitsing vond ca. 4,8 miljoen jaar geleden plaats.

Deze gemeenschappelijke voorouder op zijn beurt heeft een gemeenschappelijke voorouder met de Afrikaanse olifant. Die splitsing vond ca 7,3 miljoen jaar geleden plaats.

Dat betekent dus dat er in feite een nauwere verwantschap bestaat tussen de mammoet en de Aziatische olifant dan tussen de Afrikaanse en de Aziatische olifant.

Leefgebied

Omdat tijdens de ijstijden veel van het water in landijskappen was vastgelegd, waren veel randzoeën drooggevalen. Daardoor kon de wolharige mammoet zich verspreiden over grote delen van de wereld. De mammoeten hadden als woongebied toendra- en permafrostgebieden van noordelijk Europa, Azië en Noord-Amerika.

Het leefgebied was overigens volgens recente inzichten wel koud maar niet zo koud dat er geen gras kon groeien. Ze hadden sterke kiezen om de taaie, harde grassen op de steppen te kunnen vermalen.

In gevonden voedselresten in de magen van de in de permafrost ingevroren dieren vond men resten van varens, kruidachtige planten, stugge grassen, takjes, twijgen van de blauwspar en dennenappels.

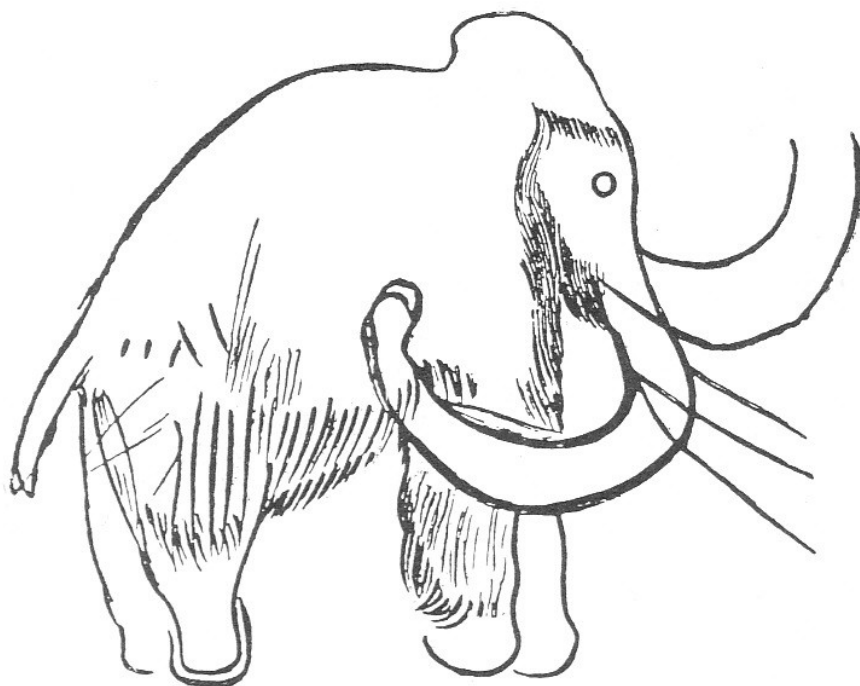
Deze olifant at wel 200 kg voedsel per dag en produceerde iedere 2 uur 11 kg mest, dat is 100-150 kg per etmaal.

Mammoet als voedsel

Al vanaf zo'n 150.000 jaar geleden maakte de Neanderthaler-mens jacht op de mammoet. De Neanderthalers

Grottekening mammoet

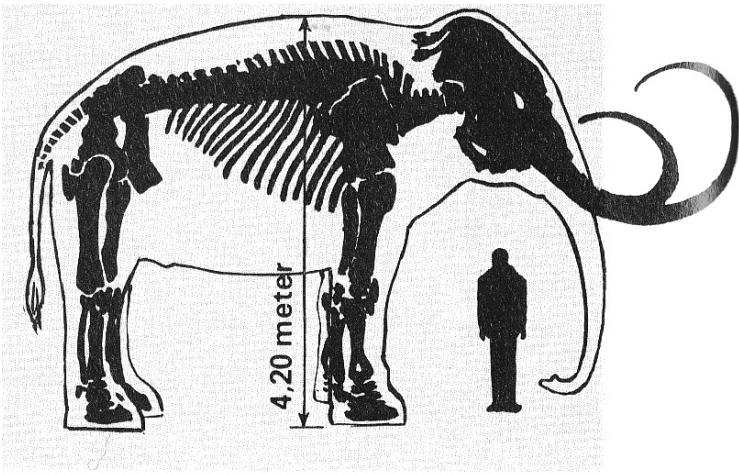
Tekening gegraveerd in de rotswand van de grot Les Combarelles, bij Les Eyzies, Dordogne, Frankrijk

jaagden in groepsverband op allerlei dieren. De vangst van een mammoet betekende voor deze mensen een voedselvoorraad voor een lange tijd. De mammoet werd waarschijnlijk via een vooropgezet plan gevangen; jongere en zwakkere exemplaren werden door een groep jagers naar een goed gecamoufleerde valkuil gedreven. Eenmaal daarin terechtgekomen werden de dieren met speren en andere wapens gedood.

Nederland mammoetland

De grootste mammoetverzameling (7500 botten) ter wereld ligt in het Naturalis-museum te Leiden. Dat is te danken aan het onder water komen te staan van de Noordzee en de daarin gelegen Doggersbank.

Wat tegenwoordig de Noordzee is, was tijdens de laatste ijstijd een boven de zeespiegel liggende vlakte. Doordat veel water was vastgelegd in immense landijskappen lag de zeespiegel zo'n 150 meter lager dan tegenwoordig.

Door het smelten van het ijs kwam deze vlakte uiteindelijk vrij snel onder water te staan. Het merendeel van de Zuidelijke Noordzee heeft tegenwoordig een diepte van 40 tot 70 meter. Maar midden in de Noordzee ligt een groot gebied, de Doggersbank, dat hoger ligt dan zijn omgeving en nu zo'n 40 meter onder de zeespiegel ligt.

De rijzende zeespiegel maakte van de Doggersbank gedurende een bepaalde periode een eiland. Door de verdere stijging van het water zal dit eiland in kleinere eilanden uiteengevallen zijn, die uiteindelijk allemaal onder water verdwenen. Doordat het leefgebied steeds meer versnipperd raakte konden hier steeds minder dieren, waaron-

der de mammoet, leven. De eilanden waren op het laatst te klein om veel dieren te herbergen. Daarnaast was ook de flora door de sterke opwarming en de toename van de neerslag drastisch aan het veranderen: de steppachtige vegetatie maakte langzamerhand plaats voor een meer beboste omgeving. Voor mammoeten is dat niet een geschikte leefomgeving geweest en het is dan ook waarschijnlijk dat bij deze vegetatieverandering de eventueel nog aanwezige mammoeten de eilanden verlaten hebben.

Zoals alle olifanten zullen ook mammoeten uitstekende zwimmers geweest zijn. Hun vacht werkte daarbij mogelijk in hun nadeel. Toch zullen de laatste dieren lang voor het verdrinken van de eilanden al weggetrokken zijn.

Vissers die hun sleepnetten boven, of

in de buurt van, de Doggersbank uitgooien halen regelmatig botten naar boven. Een groot deel daarvan is voor onderzoek aan Naturalis afgedragen. Men denkt dat de grote hoeveelheden botten die daar soms worden gevonden afkomstig zijn van de diepere delen van de Noordzee. Golfwerking zou de oorzaak zijn van deze samenspoeling. Dat van de Doggersbank (en andere banken) veel fossiele botten worden opgevist, betekent dus niet automatisch dat hier meer dieren geleefd zullen hebben. Uitgesloten is dat echter niet.

Uitgestorven

De mammoet stierf waarschijnlijk vlak na het einde van de laatste ijstijd uit, zo'n 12.000 jaar geleden. Er bestaan sterke vermoedens dat bejaging door de mens hier een groot aandeel in had. Of dit inderdaad de oorzaak was of

bijvoorbeeld de klimaatverandering aan het eind van de ijstijd, is nog onderwerp van een hevige wetenschappelijke controverse.

Bijzondere vondsten

In 1993 rapporteerden Russische wetenschappers dat ze resten van mammoeten hadden gevonden op Wrangel-eiland, ongeveer 140 km uit de Sibirische kust, die gedateerd werden op 3700 jaar geleden (dus pas 1700 jaar voor Christus).

De mammoet zou dus 6000 jaar later zijn uitgestorven dan tot nu toe aangenomen. Deze vondst geeft steun aan de hypothese dat de mammoet is uitgestorven als gevolg van bejaging door de mens, hoewel daarover ook anders wordt gedacht. Zie artikel op www.kennislink.nl, waar het tegengestelde wordt betoogd.

Nieuwe Drentse vondsten

In september 2009 werden bij het Oranjekanaal nabij Orvelte resten van een mammoet gevonden. Het betrof een slagtaand van een meter, een paar kiezen en botfragmenten. In de directe omgeving werden ook in 1991 al resten aangetroffen. Waarschijnlijk horen deze vondsten bij elkaar. De kaak die in 1991 werd gevonden miste namelijk twee kiezen en de twee in 2009 gevonden kiezen lijken daar precies in te passen.

Bijzondere Kiezen

Kiezen van de Wolharige Mammoet waren hoogkronig en bestonden uit zgn. lamellen, er omheen zat een verticaal geplooid laagje email, een soort rasp, die geschikt was om hard plantaardig voedsel fijn te malen, waar vaak veel zand en kiezel tussen zat. Door zand en kiezel sletten de kiezen in ongeveer 10 jaar af, achter in de kaak kwam geleidelijk een nieuwe kies tevoorschijn, in elke kaakhelft één.

De mammoet wisselde zijn kiezen 5 a 6 keer, waarbij deze steeds steeds groter werden.

Na de laatste keer wisselen sletten de kiezen helemaal af en stierf het dier van de honger.

Als één kies afbrak of ontstak en uitviel, groeide de kies ertegenover gewoon door en ook dan was het dier ten

dode opgeschreven.

Op 50 mijl buitengaats bij IJmuiden, bij de Bruine Bank, werd de grootste kies van Nederland gevonden. Deze weegt 10 kg en is deze zomer lange tijd te zien geweest in het Archeologisch Centrum in het Schulthuis in Diever.

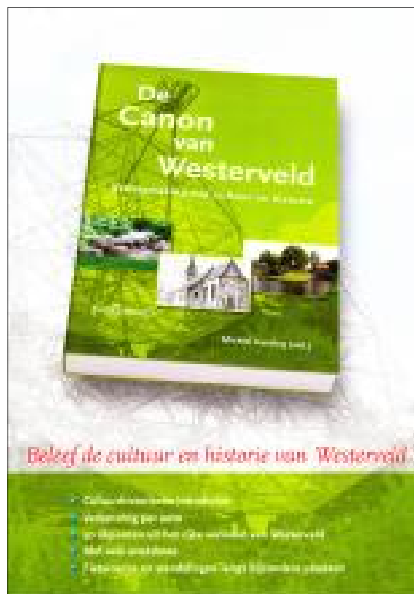
De 5 mammoeten van Westerveld.

In 1988 werden in het beekdal van de Wapserveense Aa – nabij Nijensleek – de restanten gevonden van 5 mammoeten. In Nederland zijn zoveel exemplaren op één plaats nog nergens eerder aangetroffen. Onderzoek wees uit dat ze tenminste 20 duizend jaar oud zijn. Op sommige botten zijn door mensen aangebrachte kerfsporen te zien. Van de 5 mammoeten is een bijna compleet skelet te reconstrueren. Daar wordt in het Archeologisch Centrum West-Drenthe in het Schulthuis in Diever ruim aandacht aan geschonken.

Bronnen:

- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Mammoeten>
- folder Archeologisch Centrum West-Drenthe te Diever
- tekstmateriaal van Anneke Stenfert
- <http://www.nathis.nl/fauna/mammoet.htm>
- artikel op <http://www.kennislink.nl> met de titel: Mens niet verantwoordelijk voor uitsterven van Amerikaanse Pleistocene megafauna
- <http://www.roerstreekmuseum.nl/Collectie/mammoet.htm>
- <http://www.archeologie-westdrenthe.nl>

Canon van Westerveld

Bij tochten door onze eigen omgeving komen we regelmatig overblijfselen uit het verleden tegen. Denk alleen maar aan heidevelden, bossen, kanalen, de huisjes en gebouwen van de Maatschappij van Weldadigheid en de radiotelescoop van Dwingeloo. Deze zaken waren er ooit niet of in andere vorm en hebben te maken met de historie van onze omgeving.

Friesland, Groningen en Drenthe gingen onze gemeente voor, maar nu heeft Westerveld ook een canon. Deze canon is ontwikkeld in het kader van de culturele manifestatie “Duusternis en Loakeblad” en beoogt een kennismaking met de historie

van Westerveld.

De canon van Westerveld beschrijft in vijftig “vensters” ofwel onderwerpen de belangrijkste historische onderwerpen van de gemeente. Dat is geen dorre saaie opsomming geworden maar met het opnemen van anekdotes en wetenswaardigheden over plaatsen, jaartallen en personen is een levendig verslag ontstaan.

In de Canon van Westerveld zijn naast een autoroute ook verschillende wandel- en fietsroutes opgenomen die langs diverse plaatsen leiden welke in de Canon worden beschreven. Dit biedt de mogelijkheid om op een bijzondere manier kennis te nemen van diverse culturele en historische aspecten van onze omgeving. Een wandeling door de natuur van Westerveld kan zo een extra verdieping krijgen.

Het boek kost € 14,95 en is verkrijgbaar in de boekwinkel, toeristische informatiepunten en horecagelegenheden.

De Canon van Westerveld onder redactie van M. Gerding
ISBN 9789023245957, 192 blz., ingenaaid, druk 1, uitg. Koninklijke Van Gorcum b.v.,

Hollandse Meesters terug in het landschap?

In Dagblad van het Noorden van 17 oktober stond een artikel van Louis van Kelckhoven over 'the wild white cattle of Chillingham Park'. De wilde witte runderen van dit natuurpark in het Engelse graafschap Northumberland vertonen een opvallende gelijkenis met de koetjes en stiertjes op schilderijen van de Hollandse Meesters uit de zestiende en zeventiende eeuw. Het roept de vraag op of we ook in Nederland nog runderen hebben die deel uitmaken van onze eigen cultuurgeschiedenis én die geschikt zijn als grazers in de Nederlandse natuur.

De kudde Chillingham runderen leeft al sinds 1270 op het geïsoleerde grondgebied van Chillingham Castle. In dat jaar stond de koning van Engeland landeigenaren toe hun land te omheinen. De kudde is sindsdien met rust gelaten waardoor domesticatie en doorfokken zijn uitgebleven. De runderen zijn zelfstandig, komen nauwelijks met mensen in aanraking en worden, behalve met wat extra hooi in de strenge wintermaanden, niet verzorgd.

Genetische flessenhalzen

Door inteelt zijn de Chillingham runderen opvallend genoeg niet verzwakt, maar genetisch wel vrijwel identiek geworden. Ze hebben in de loop der tijd

Oude meester

vele aanslagen op hun gezondheid overleefd, waardoor de raszuiverheid alleen maar is versterkt. De laatste beproeving was in 1947 toen na een extreem strenge winter slechts acht koeien en vijf stieren overbleven. Door deze zogenaamde genetische flessenhalzen hebben de Chillinghams nu bijna de status van klonen bereikt.

De lakenvelder is de Rolls Royce van de hobbyboeren

Sommige biologen beschouwen de Chillingham runderen daarom ook wel als een geheel apart zoogdierenras. De verschillen tussen de individuele dieren zijn nauwelijks meer het gevolg van hun genen maar meer van de altijd wel enigszins uiteenlopende omstandigheden waarin ze zijn opgegroeid. Om de Chillingham runderen voor uitsterven te behoeden is er in Schotland inmiddels een reservekudde gevormd.

Rolls Royce

Een landbouwland als Nederland heeft natuurlijk boekenkasten vol over rundvee. Er zijn duizenden rassen beschreven, van de melkkoeien uit het Hollandse of Friese stamboek tot exoten als de yak uit de Himalaya of het Japanse wagyu rund. Veel rassen zijn inmiddels al weer uitgestorven.

In Nederland hebben we het roemruchte zwart- en roodbonte vee, maar ook hier worden de weilanden weer gestoffeerd met veel verschillende soorten. Wat te denken van de Groninger blaarkop, de witrik of de lakenvelder, die tegenwoordig ook wel de Rolls Royce van de hobbyboeren wordt genoemd.

De kracht van het Hollandse en Friese stamboekvee is zeker niet alleen de verdienste van de Nederlandse boeren. Miljoenen runderen zijn in de loop der eeuwen over het continent en later de rest van de wereld gesleept om rassen te verbeteren en de productie te verhogen. Zo heeft de Amerikaanse Holsteiner veel invloed gehad op de Nederlandse stamboekrassen. In het verleden was er ook veel veeverkeer met Denemarken waar in de loop der tijd miljoenen 'allochtonen' zijn gekomen en gegaan.

Goede grasmaaiers

In Nederland zijn runderen vooral 'huisdieren' geworden of minder sjiek: melk- of vleesfabrieken. Toch zijn ze dat zeker niet altijd geweest. Lang geleden zwierven koeien gewoon door de bossen en het is dus niet vreemd dat ze de laatste decennia zijn herontdekt als uitstekende grasmaaiers voor bos en hei. De meest bekende zijn de Schotse Hooglander, de Galloway en het Heckrund dat door de gebroeders Heck is gefokt uit diverse rassen op zoek naar de vroegere oeros. Deze 'gastarbeiders' hebben echter ook zo hun nadelen. Zo zijn de Hooglanders tamelijk statisch en vinden veel mensen ze nogal afschrikwekkend. De laatste jaren worden er daarom ook weer 'vriendelijker' en inlandse rassen ingezet in het natuurbeheer. Natuurmonumenten heeft in natuurgebied Groote

Vaalbonte heidekoe

Modderkolk op de Veluwe bij Loenen het Brandrode rund ingezet. In Brabant maakt het Brabants Landschap gebruik van Groene Woud runderen; dat klinkt aardig Nederlands, maar het zijn wel afstammelingen van de Aderdeen Angus.

Opvallend is dat bij de keuze van nieuwe grazers niet primair is gekozen voor een blik op onze eigen geschiedenis. Terwijl hieruit toch interessante lessen te trekken zouden moeten zijn voor de meest geschikte rassen. Bovendien is het wel zo aardig om bij de keuze van natuurlijke grazers ook rekening te houden met cultuurhistorische aspecten.

Heidekoetje

Een nog redelijk recente variant die wel lijkt te passen bij bovengenoemde criteria is het heidekoetje. Dit relatief kleine vaalbonte rund verdween pas rond 1900 definitief uit het Nederlandse landschap. Het was een sterk en pezig beest met een gemiddelde schofthoogte van rond de meter. Het was gemakkelijk in het gebruik, vergde nauwelijks verzorging en handhaafde zich prima op een schrale bodem waar het zich naast de grassen ook graag te goed deed aan Pitrus, Pijpenstrootje of jonge boompjes. Bovendien oogde het beest niet alleen vriendelijk, het scheen het ook echt te zijn. Ideaal voor natuurgebieden waar ook menselijke bezoekers komen, zou je zeggen.

Na 1850 stierf het heidekoetje geleidelijk aan uit. De allerlaatste exemplaren in Nederland schijnen rond 1900 op de Veluwe het leven te hebben gela-

ten.

Terug in Gelderland

Na wat problemen met Schotse Hooglanders op de Loenermark, besloot Het Geldersch Landschap op zoek te gaan naar een geschikte vervanger. Ecoloog Wim Geraedts kwam na veel omzwervingen door de literatuur en de echte wereld uiteindelijk uit bij een 80 jarige boer in Jutland in Denemarken. Hij had op zijn land nog een paar vaalbonte runderen (Sortboget Jysk Malkerace is de officiële naam) lopen die, gekruist met enkele naburige Jutlandse runderen, heel dicht bij de originele Nederlandse heidekoe uitkwamen.

In 2006 introduceerde Het Geldersch Landschap twaalf heidekoeien op het Wekeromse Zand bij Ede. Inmiddels grazen ze ook op de Loenermark en ze lijken goed te voldoen. Andere natuurbeheerders hebben al belangstelling getoond voor deze nieuwe Nederlan-

ders. Heidekoeien kunnen zowel gescheperd (dus met herder) als geras-terd gehouden worden.

Heidepoepen

Heeft de heidekoe ook iets met Drenthe? Jazeker. Volgens het boek 'Het Rundvee' uit 1858 – een standaardwerk van G.J. Hengeveld - kende Nederland vroeger drie soorten runderen: kleivee, zandvee en heidevee. In Drenthe werden de heidekoeien heidepoepen genoemd en in het Zuidoosten van de provincie ook wel heidesnikken. Ze leverden net als schapen prima mest via de potstal. Naast de al genoemde goede eigenschappen zou de koe via zijn vlaaien ook goede omstandigheden creëren voor andere dieren en planten zoals nachtzwaluw, patrijs, korhoender en bijvoorbeeld het rozenkransje.

De natuur is traag en overhaaste beslissingen zijn niet wenselijk. Wie had zeven eeuwen geleden kunnen bedenken dat de 'wild white cattle of Chillingham Park' in de eenentwintigste eeuw een bezienswaardigheid zou worden voor toeristen en biologen? Maar is het niet een mooi idee als er in de toekomst naast de schaapskudde ook Oudhollandse heidepoepen over het Dwingelderveld zouden dwalen?

Rien Cardol

Internationale aandacht voor loopkevers Dwingelderveld

Loopkever *Carabus*

Deze zomer was er een kleine tentoonstelling over loopkevers in het bezoekerscentrum in Ruinen. De aanleiding was dat er al vijftig jaar onderzoek wordt gedaan naar loopkevers in het Dwingelderveld. In 1959 groef onderzoeker Piet den Boer zijn eerste vangblikken voor loopkevers in en nog steeds staan en hangen er op de Kraloosche heide vallen die wekelijks worden gelegegd.

Loopkevers zijn bijzondere diertjes. Sommige leven van insecten, andere zijn herbivoor. Het zijn uitstekende lopers, maar er zijn ook loopkevers die kunnen vliegen. De verschillende soorten zijn sterk gebonden aan bepaalde milieus. Daardoor zijn het goede indicators voor de effecten van natuurbeheer. Het onderzoek levert ook informatie op over biodiversiteit en klimaatverandering.

In 1991 voerde Sjouke van Essen een gebiedsdekkend onderzoek uit in het Dwingelderveld. Ivo Lustenhouwer van Stichting Willem Beijerinck Biologisch Station (Stichting WBBS) herhaalde het onderzoek op identieke wijze in 2008. Doel was te achterhalen of de loopkevers na 17 jaar

van veranderingen en beheer het beter of slechter zijn gaan doen. Het onderzoek trekt inmiddels zoveel aandacht dat er in september dit jaar zelfs een internationaal congres aan werd gewijd in Westerbork.

Dan de resultaten. In 1991 werden er bijna 45.000 loopkevers gevangen, in 2008 slechts 15.000. Het aantal soorten daalde van 94 naar 79. Wel werden sommige soorten in 2008 meer gevangen dan in 1991 en er werden ook nieuwe soorten aangetroffen.

De oorzaken van de veranderingen zijn nog niet duidelijk. Het zou kunnen dat beheermaatregelen als plaggen of maaien een negatieve invloed hebben, maar ook klimaatveranderingen kunnen van invloed zijn. Het onderzoek gaat dan ook door. Sterker nog de komende jaren wordt het uitgebreid met onderzoek aan libellen, dagvlinders en andere groepen insecten. Hierbij zal ook een beroep worden gedaan op vrijwilligers.

Onderzoek is een van de doelstellingen van de Nationale Parken in Nederland.

Meer informatie over het onderzoek naar loopkevers op de website van stichting WBBS (www.biological-station.com) of bij Albert Henckel van Staatsbosbeheer.

(met dank aan Ivo Lustenhouwer en Rikjan Vermeulen)

Aran

Floris

Lars

Merijn

Bedankt

Jet

Tjallien

Laura

Dank aan deze Rangers voor hun hulp bij de werkzaamheden van de Blauwe Brigade

IVN Westerveld groene agenda

December 2009

10	20.00 u.	Digi-draaideur	Over Entinghe, Dwingeloo	IVN
29	10.00—16.00 u.	Midwinterwandeling	Schaapskooi Huenderweg Doldersum	IVN

Januari 2010

10	13.30 u.	Nieuwjaarswandeling door Havelte Oost	Voor Faken	IVN
20	20.00 u.	Lezing door Rob Bijlsma over vogeltrek (aanmelden per email: natuurwerkgroep@planet.nl)	Dingspilhuus, Diever	NWD
28	20.00 u.	Jaarvergadering VWU	Café/rest. Frederikshaven, Uffelte	VWU

Februari 2010

14	09.00 u.	Excursie Millingerwaard (aanmelden per email: natuurwerkgroep@planet.nl)	VVV Diever	NWD
16	20.00 u.	Lezing over de Oehoe	Café/rest. Frederikshaven, Uffelte	VWU

In deze agenda zijn alleen de activiteiten opgenomen waar IVN Westerveld bij betrokken is.

Ook Natuurwerkgroep Diever, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Drents Landschap organiseren groene activiteiten.

IVN-ers zijn ook lid van de Natuurwerkgroep. Niet leden zijn ook welkom, al vraagt de Natuurwerkgroep soms een kleine bijdrage).

Tijdens de opmaak van deze Adder waren nog niet alle activiteiten bekend. De gegevens staan ook op internet:
<http://home.hetnet.nl/~nijlaan/NWGprogramma/agenda.htm>

HDL = Het Drents Landschap

SBB = Staatsbosbeheer

DFW = Nationaal Park Drents-Friese Wold

DV = Nationaal Park Dwingelder- veld

WARD = Werkgroep Amfibieën en Reptielen Drenthe

NWG = Natuurwerkgroep Diever

Ook Vogelwacht Uffelte e.o. heeft een activiteiten programma. Informatie hierover is verkrijgbaar via het secretariaat:

Parkkamp 26, 7971 AM Havelte, tel. (0521) 341640

Website: www.vogelwachtuffelte.nl

NATUURWERKGROEP

DIEVER EN OMSTREKEN

Met de **Natuurwerkgroep Diever e. o.** hebben we afgesproken hun activiteiten hier ook te publiceren. (Diverse

